

ФИЛОСОФСКИЕ НАУКИ

ПОЗНАВАЧАЛЬНІ ЗАСОБИ УПРАВЛІННЯ (ВПЛИВУ) НА ПРОЦЕС ЦІННІСНОГО ДИСКУРСУ У СТУДЕНТСЬКИХ ГРОМАДАХ

Білогур Влада Євгеніївна,
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри теорії методики
фізичного виховання та спортивних дисциплін
Проценко Андрій Анатолійович
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії методики
фізичного виховання та спортивних дисциплін
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Мелітополь, Україна

Вступ. Позааудиторна робота студентів – це процес, в якому домінує елемент самоорганізації. Вона дає змогу студентам гармонізувати внутрішні та зовнішні фактори формування професійної культури, створює додаткові умови для реалізації внутрішнього потенціалу, задоволення тих потреб, які в процесі аудиторної роботи не задовольняються. Тому нагальні завдання переорієнтації освітнього процесу на розвиток творчих потенцій та соціальної активності особистості постали і в нашій країні. Діяльність освітніх закладів повинна бути інтегрованою з діяльністю інших суспільних інституцій у цьому напрямку.

Ціль роботи. Показати процес залучення студента, усієї студентської громади до всього сутнісного, що є в суспільстві. Йдеться про найширше залучення до діяльності, яка пов'язана з національною культурою, мовою, духовними цінностями, мистецтвом; залученням до реформування політичного, економічного, соціального життя.

Матеріали та методи. Пріоритетним завданням інституту навчання та

виховання на сьогодні визначається проблема підготовки молодих спеціалістів спроможних відповідально, самостійно та ефективно діяти в складних умовах ринкової економіки та динамічному освітньому середовищі. Вирішення актуальних завдань виховання соціально активної, відповідальної, самостійної особистості вимагає звернення для глибокого вивчення та переосмислення вітчизняного досвіду з проблеми організації громадської діяльності студентів.

Сучасне студентство – це окрема спільнота, яка, звичайно, репрезентує соціально-психологічні настрої суспільства загалом, але має поряд із цим свої специфічні особливості. Вони полягають, насамперед, у тому, що студентство – це найменш консервативна і найменш традиційна за своїми цінностями і ціннісними орієнтаціями соціальна верства, яка знаходиться в стані постійного бродіння.

Студентська громадська організація - об'єднання студентів, аспірантів, молодих викладачів, метою діяльності якого є надання допомоги студентській молоді, створення механізмів реалізації студентської ініціативи, захист соціальних, економічних та інших інтересів студентства.

В процесі деідеологізації було втрачене не тільки адекватне управління суспільством, але й у вищій школі – студентством: у вузах був цілковито зруйнований апарат виховної роботи. Ми не розуміли, що відсутність будь-якої ідеології, штучна деідеологізація суспільства – це є також ідеологія, але не найкраща. Єднання та ефективний вплив на формування світоглядної культури студентства можливі за умов міцного зв'язку ВНЗ із суспільством.

Йдеться не про відмежування вищої школи від суспільства, а про певні перепони щодо руйнівного впливу сьогоденішнього псевдоринку на свідомість студента. На цьому шляху дуже важливим є відновлення й широкий розвиток вузівської науки – із заохоченням та залученням до наукових досліджень великої кількості студентів: адже вузівська наука є найдешевшою та дуже ефективною у пошукових дослідженнях. Йдеться про науковий та економічний аспекти. Щодо виховання, – досвід свідчить, що наукова робота не тільки підвищує творчий потенціал студентів, але й створює особливу робочу

атмосферу у ВНЗ, є ефективним виховним фактором.

Усе перераховане зумовлює відставання у сфері здійснення соціальної роботи у виші від світових досягнень у цій сфері. Тому в регіонах виникає багато ініціатив із покращання соціальної роботи і зі студентами, і з викладачами. Хоча вони не завжди підкріплені методологічно і фінансово. Дійсно, можливо, необхідно на новій основі відновити традиції шефства над закладами вищої освіти; організувати громадський рух на підтримку освіти. Необхідно і надалі реформувати нормативно-правову базу вищої школи, розробляти процедуру освітнього замовлення, порядок організації комерційної діяльності у виші, з наданням ВНЗ змоги отримувати кошти від додаткових послуг (від навчання у різних секціях та на курсах – до організації закладів відпочинку, транспортних послуг і т. ін.). Муніципальна політика мають хвилювати потреби в професіях, продиктовані локальними факторами: міграцією, ринком, структурою зайнятості тощо. Життя вимагає створення служби діагностики і прогнозування соціально-економічної ситуації в певному регіоні, яка повинна впливати на освітню політику. Отже, очевидною стає потреба єднання суспільних, державних та муніципальних форм управління в системі вищої освіти. Нагальним питанням є розробка регіональних соціально-значущих програм і проектів з метою залучення місцевих співтовариств у процес регіоналізації вищої освіти. Необхідним є надання юридичної та психолого-педагогічної допомоги студентам (організація у виші приймальних для консультацій студентів з цих питань). Для полегшення здійснення таких заходів доцільним є створення бази даних щодо особистісних та професійних здобутків студентів, оцінки їхніх потенційних можливостей, а також – реальних здібностей – з метою оптимізації вирішення проблеми розподілу випускників ВНЗ. Можливо, ефективним у цьому контексті було б проведення рейтингу досягнень студентів. Слід забезпечити економічне обґрунтування та правовий захист різнобічної діяльності студентства.

Справжня зацікавленість у адекватних психологічних, фізичних, інтелектуальних та інших необхідних якостях студента може виникнути лише

тоді, коли є реальна відповідальність за результати освітньої та ефективної соціальної роботи у ВНЗ, коли університет зацікавлений не тільки підготувати, але й «продати» нового спеціаліста роботодавцю. Однією із складових соціальної роботи є різноспрямовані соціологічні і психологічні дослідження у ВНЗ, метою яких має бути саме якомога повніша інформація про соціальні, професійні та соціально-психологічні характеристики студентів, а також дослідження: якісно-кількісних показників соціальних характеристик студентів; проведення порівняльного аналізу зазначених характеристик щодо соціально-демографічних груп (стать, вік, соціальний стан батьків); складання порівняльних характеристик студентів для регіональних філій та представництв державних та бізнесових структур; з'ясування структури чинників, які впливають на соціальне самовідчуття та ціннісні орієнтації студентів; обґрунтування рекомендацій щодо застосування досліджених характеристик студентів у навчально-педагогічному процесі та інформаційно-роз'яснювальній роботі.

У процесі такого системного аналізу студент, як суб'єкт і об'єкт навчально-виховного процесу, може розглядатися у трьох аспектах: а) як носій соціальних, професійних та соціально-психологічних якостей; б) як системний елемент, що розвивається, і який треба аналізувати у ретроспективному, актуальному та перспективному горизонті; в) як елемент управління з боку адміністрації, професорсько-викладацького складу та соціальних працівників. У центрі такого аналізу має бути поставлена особистість студента з її соціально-психологічними та професійними якостями, що розвиваються у навчально-виховному процесі.

При вивченні проблем організації соціальної роботи важливо досліджувати плани студентів щодо подальшого навчання чи працевлаштування. Адже більшість університетських студентів прагне продовжити свою освіту: вступити до магістратури, аспірантури чи отримати другу вищу освіту. Природно, дехто з них хотів би знайти роботу з високою заробітною платнею, а дехто – навіть виїхати працювати за кордон.

У контексті здійснення соціальної роботи у ВНЗ повинні бути створені певні структури (можливо, із залученням студентів, кураторів), які б більш ґрунтовно досліджували соціально-побутові умови життя студентів, стан їхнього здоров'я, результати навчання тощо. Необхідно надати допомогу органам студентського самоврядування, творчим групам, радам і т. ін. в організації змістовного дозвілля студентів, залученні їх до різноманітних видів діяльності згідно з особистими інтересами та соціальними запитами.

Соціальна робота повинна поєднуватись із конкретними формами виховної роботи, які, з одного боку, подобаються студентам, бо враховують їхні інтереси, пізнавальні та емоційні запити, а з іншого – мають характер творчо розвиваючих видів діяльності. Прикладом такого поєднання можуть бути ігри: ділові, пізнавальні, змагальні, сюжетно-рольові, творчі, – на зразок Клубу веселих та кмітливих (КВК), пізнавальної гри «Що? Де? Коли?», тощо.

Активна участь у соціально значущих формах позааудиторної громадської роботи допомагає студентам удосконалити професійну спрямованість мислення. Наприклад, при підготовці виховного заходу дискусійного або проблемного характеру вони напрацьовують такі дії, як пошук необхідної інформації, її аналіз та синтез, конструювання змістів, конкретизація структури заходу та планування діяльності всіх залучених до нього студентів. Отже, студент безпосередньо реалізує свої соціальні ролі та функції управління (аналізу, планування, організації, корекції, контролю). У модельованих ситуаціях студенти засвоюють технології спілкування, вчаться враховувати в роботі інтереси й запити інших людей. Студент набуває соціальної мобільності, впевненості в собі, розвиненої мотиваційно-ціннісної сфери свого «я».

Важливим критерієм ефективного здійснення соціальної роботи у виші є створення умов для реалізації студента як члена певного соціуму. Йдеться і про демократизацію вузівського життя, про сприяння діяльності органів самоврядування на всіх рівнях – від групи до ВНЗ в цілому; і про створення ефективної системи добору, підготовки та просування студентів-лідерів у

різних сферах діяльності.

Результати та обговорення. Здійснення спостереження за діяльністю студентів, їхнім соціальним становленням та впливом педагогічних чинників на цей процес потребувало розробки критеріїв, що дозволяло виявити рівень сформованості соціальної особистості: особистісний (прояв соціальної активності, емпатії, гуманістичної спрямованості), змістовий (прояв знання сутності й особливостей соціально значущої діяльності, основних бар'єрів у цій діяльності і вміння їх усувати, виконувати самоаналіз), операційний (застосування умінь орієнтації на соціально значущі цінності, умінь управляти процесом самоствердження і самореалізації, умінь спостерігати, аналізувати й корегувати поведінку). Дані критерії лягли в основу перевірки результатів наших методик. У даному експерименті були виявлені деякі педагогічні шляхи соціального становлення студентської молоді. Вважаємо за доцільне виокремити основні: 1) оволодіння природою, структурою і механізмами особистісного розвитку;

2) оволодіння процедурою і технологією соціального виховання у поза навчальний час, формуючи водночас позицію соціальної особистості, розвиваючи соціальні потреби і цінності.

Окрім того, ефективність соціально-виховного впливу можна посилювати, якщо аналіз соціально-педагогічних ситуацій супроводжувати відеокоментарем. Перегляд і обговорення відеозапису дають змогу студентам отримати зворотний зв'язок про свою поведінку, способи їх реагування на ситуацію, нюанси прояву характеру, соціальної позиції, а також дозволяють повністю зосередитися на аналізі власної поведінки і характері взаємодії з іншими людьми. Паралельно використовували різні типи ситуацій, близькі до професійної діяльності: 1) ситуації-ілюстрації (вміщують приклади з практичної діяльності майбутніх менеджерів, економістів, юристів); 2) ситуації-оцінки (опис ситуації професійної діяльності і можливі шляхи її вирішення); 3) ситуації-вправи (конкретні епізоди соціально-виховної діяльності подані так, щоб рішення потребувало стандартних дій); 4) ситуації-проблеми (необхідність

аналізу конкретних соціально-педагогічних обставин для окреслення чіткості формулювання проблеми і прийняття правильного рішення). Вони є основою для прояву як особистісних, так і соціально значущих якостей студента, сприяють формуванню установок у сфері професійної діяльності.

Відповідно до описаної структури соціалізації студента, змісту і технології розвитку даний процес передбачав засвоєння і поглиблення чотирьох основних компонентів регуляції соціального становлення: когнітивного, емоційного, поведінкового й особистісного. Когнітивним компонентом є система засвоєних студентами соціальних, моральних знань, понять, норм, оцінок; емоційний компонент відображає переживання і співчуття близьким людям, навички емпатії; поведінковим є система соціальних прийомів пізнавальної діяльності; особистісний компонент передбачає вироблення й вдосконалення основних соціально й особистісно значущих якостей студента.

Висновки. Таким чином, студентське самоврядування є важливим фактором удосконалення навчально-виховного процесу, спрямованим на якісне навчання, виховання духовності і культури студентів, зростання у студентської молоді організаційної свідомості, соціальної активності, ініціативи та відповідальності за доручену справу, гармонійного розвитку особистості, оволодіння навичками організатора, керівника, що будуть необхідні в майбутній професійній діяльності. Цінність його полягає у тому, що участь юнаків і дівчат у прийнятті реальних управлінських рішень, у яких максимально виявляються і реалізуються їхні творчі здібності, формуються належні моральні якості, підвищується активність та відповідальність кожного за результати своєї праці. Сьогодні органи студентського самоврядування є у центрі уваги Міністерства освіти і науки України, а також уряду України.

Масовий громадський рух студентської молоді на території України став можливим завдяки таким факторам: автономії діяльності університетів, особливій науково-демократичній атмосфері університетів, високому особистісному, громадському та науковому статусу професорів і викладачів.